

MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Dějiny soukromého práva 2

Přehled vývoje soukromého práva 1

Dějiny kodifikace a přirozenoprávní vlivy

(provází Ondřej Horák)

MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

K. A. Martini & první moderní kodifikace soukromého práva

Ke 222. výročí účinnosti
haličského občanského zákoníku

Volba tématu

- vazba na
  - a) dějiny soukromého práva
  - b) brněnskou normativní školu
  - c) platné právo
- náplň:
  - a) biografická („život a dílo“)
  - b) tematická (haličský OZ a dějiny kodifikace SP)

Karl Anton Martini
(1726-1800)

A) Biografická část *K. A. Martini* *a první moderní kodifikace soukromého práva*

Zdroje:

HEBEIS, Michael. *Karl Anton von Martini (1726-1800). Leben und Werk*. Frankfurt am Main: P. Lang, 1996.

Cerman, Ivo. Lidská práva v rakouském osvícenství. Wolff, Martini a Windischgrätz. *ČČH*, 2013, roč. 111, s. 300-334.

Pomník Marie Terezie, Vídeň (1888)
Verwaltung und Justiz

Martini jako student

- * 15. 8. 1726 v Revò v Tridentsku
- rodiče: K. F. Martini (*1704) a M. Pretti (*1703)
- studia: 1739-41 Trident, 1741-47 Innsbruck (filosofie, teologie, právo)
- Paul Josef Riegger (1705-1775) - Lehrstuhl für Naturrecht, Staatsrecht und Reichsgeschichte (1733)
  - „velký učitel, kolega a přítel“
- studia: 1747-50 Vídeň (právo)
- výuka v rodině nejvyššího hofmistra J. J. Khevenhüllera
- 1750-1752 sekretář F. W. Haugwitze
- 1752-1754 velká cesta (Madrid)

Martini jako učitel

- 1753 univerzitní reforma MT, reorganizace
- 1754-82 profesor institucí a přirozeného práva ve Vídni,
- žáci: J. Sonnenfels (*1733), J. B. Horten (*1735), J. A. Riegger (*1742), F. Zeiller (*1751) i F. M. Pelcl (*1734),
- 1761-65, 66-73 vyučoval 5 dětí MT - zvl. Petra Leopolda (*1747), arcivévodu toskánského; Josefa II. nikoli (Ch. A. Beck); predikát „Edler zu Wasserberg“
- „nepřímí“ žáci: 1774/75 - podle *Ordo historiae juris civilis* a *Positiones de lege naturali* na všech rakouských univerzitách

Martini jako přirozenoprávní teoretik

- inspirace Ch. Wolffem (nejen univerzální povinnosti, ale i práva) a P. J. Rieggerem
- záruka spravedlnosti (povinností i práv), nejvyšší imperativ (zvyšování dokonalosti) x tři cíle (uctívat Boha, milovat sebe sama a podporovat soudržnost společnosti)
- přirozený stav (rovnost, svoboda, usilování o štěstí), svépomoc, presumpce poctivosti
- občané státu (právo na život, vlastnictví, svobodu vyznání), nepřiznával právo na odpor
- výklad zákonů - účel (u pozitivního práva v historii)

Martini jako reformátor

- 1760-1779 reformy studia (gymnasiální, universitní)
- 1764 dvorní rada Nejvyššího soudního úřadu, později jeho 2. prezident
- 1773 člen kompilační komise
- 1782-88 Státní rada (reforma justice v Milánsku 85-86, v Rakouském Nizozemí 86-87)
  - a) trestní právo: proti trestu smrti, pro zmírnění trestů, pro zvýšení hranice trestní odpovědnosti (ze 7 na 14)
  - b) soukromé právo: proti sekularizaci manželství, proti zrušení fideikomisů, pro nedělitelnost menších zemědělských usedlostí, pro zákaz patisku

B) Tematická část

K. A. Martini
**a (první) moderní
kodifikace soukromého práva**

Zdroje:

- Barta, H., Palme, R., Ingenhaeff, W. (eds.). *Naturrecht und Privatrechtskodifikation. Tagungsband des Martini-Colloquiums 1998*. Wien: Manz, 1999 (zvl. Brauneder, W. *Europas erste Privatrechtskodifikation: Das galizische Bürgerliche Gesetzbuch*, s. 303-320).
- Barta, H., Pallaver, G. (eds.). *Karl Anton von Martini. Ein österreichischer Jurist, Rechtslehrer, Justiz- und Bildungsreformer im Dienste des Naturrechts*. Wien: LIT, 2007.

„ První“ „moderní“ „kodifikace“?

- moderní či přirozenoprávní
- dva základní významy „modernity“ (doba, obsah):
  - a) dobou: v éře osvícenství (18. století)
  - b) obsahem: ba) z dobové perspektivy
    - bb) ze současné perspektivy
- *Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis* (1756)?
- *Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten* (1794)?
- *Code civil* (1804)?

Od Codexu Theresianus k ABGB

- česko-rakouská kodifikace OP (1753-1811) - dlouhý proces, během vlády čtyř císařů (od Marie Terezie po Františka I.), řada komisí s proměnlivým obsazením
- hl. osobnosti: Azzoni, Horten, Martini a Zeiller
- „skulpturální“ kodifikační přístup („méně je více“)
- *Codex Theresianus* (1766) - kazuistika (8367)
- *Hortenova osnova* (1786) - zjednodušení (2891)
- vydán jeho 1. díl jako josefínský OZ (1786) - pouze práva osob (včetně rodinného)

- 1790 Martini předseda nově zřízené zákonodárné komise
- 1793 převzal i pozici referenta
- *Martiniho osnova* (1796) - rozhodující etapa, zjednodušení, zpřehlednění (1570 §)
  - „dílem zcela samostatným“ a „pravým výtvozem školy přirozeného práva“ (Krčmář)
  - vliv pruského *Allgemeines Landerecht* (1794):
„Und nun, wer wird es nicht sehr schwer und kützlicht finden, nach Homer eine Iliade zu schreiben?“ Martini
- vydána jako: tzv. **(západo)haličský OZ - (W)GGB (1797)**
- „prvotný“ návrh (*Ur-Entwurf*) - tři čtení (1801-1810)
- *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch* - ABGB (1811)

Haličský občanský zákoník (1797-1809/11)

- **tzv. (západo)haličský OZ (WGGB)** - Baxa x Krčmář
- trojí dělení Polska (1772-1795)
- **územní působnost** - patent ze dne 13. 2. 1797 (č. 337 Sb. z. s.) pro Západní Halič a patentem ze dne 8. 9. 1797 (č. 373 Sb. z. s.) také pro Východní Halič (včetně Bukoviny), účinnost od 1. ledna 1798 v celé Haliči
- **důvody** - potřeba praktického prověření nové úpravy („na zkoušku“?), zaostalost nově získaného území
- **členění** - tři díly, rozčleněné do hlav (6, 19, 19) a §§ (299, 676, 638; celkem 1613 §); osoby, věci, závazky
- **znění** - německy, polsky, latinsky

Inspirační zdroje - „tělo“ a „duše“

1) římskoprávní vlivy - pojmy, instituty, zásady

2) přirozenoprávní vlivy - zmírnění ŘP

„O tom, že pevnou kostru pojmovou podává právo římské, nemůže býti pochyb; avšak duše zákoníka je podstatně jiná.

Hlavní rozdíl jest zvýšený význam bezelstnosti, ohled na 'čest a víru', na 'přirozenou slušnost', na jistotu obchodu.“

■ Emanuel TILSCH (1866-1912)

/Občanské právo. Část všeobecná. 3. vyd. Praha 1925, s. 22./

Přirozené právo v ABGB - přístupy

- většinou v ABGB jen § 7, 16 a 17
- dva základní přístupy: buď perspektivou „dobovou“ (např. učebnice Martiniho či Zeillera) či „nadčasovou“
- tři možné řešení:
  - 1) *to, co v něm bylo tradiční, resp. čím navazoval na římskoprávní dědictví* (např. postavení otce rodiny)
  - 2) *to, co v něm bylo nové a čím se vzdaloval římskoprávnímu dědictví* (viz dále)
  - 3) *celý občanský zákoník stvrzený autoritou panovníka, ať obsahuje tradiční či nově formulovaná pravidla*

Přirozenoprávní vlivy v ABGB - příklady

1. Přirozené zásady právní (§ 7)
2. Osobnost/vrozená práva (§ 16)
3. Společnosti 4. Nutná obrana
5. Náhrada škody 6. Omyl
7. Zastoupení 8. Publicita
9. Vyvlastnění 10. Zpracování
11. Dědická zákonná posloupnost

■ Mori(t)z WELLSPACHER (1871-1923) *Alegorie ABGB, 1847-49*

/Das Naturrecht und das ABGB. In Festschrift zur Jahrhundertfeier des allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches. 1. Juni 1911. Erster Teil. Wien 1911, s. 173-207./

Přirozené právo a Martini GBGB, ABGB, OZ

- **Co přetrvalo (v ABGB a OZ)?**
  - ***přirozené zásady právní (GBGB I. § 19; ABGB § 7; OZ § 10) - vyplňování mezer v zákoně - „nejslavnější“ paragraf ABGB***
    - <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=389&size=45>
  - ***věc v právním smyslu (GBGB II. § 1, ABGB § 285, OZ § 489) - širší pojetí včetně věcí nehmotných***
    - <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&size=45&page=427>
  - ***vyvlastnění (GBGB II. § 84; ABGB § 365; OZ § 1038) - veřejný zájem a náhrada***
    - <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=438&size=45>
  - ***nabytí od neoprávněného (GBGB II. § 92; ABGB § 367; OZ § 1109n.)***
    - <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=439&size=45>

§ 7 ABGB a vyplňování mezer v zákoně

- nejslavnější a nejdiskutovanější ustanovení ABGB i soukromoprávních kodifikací obecně
- mezery v zákoně? pokud ano, jak na ně?
- propojení práva a filosofie
- spory o jeho zakotvení při každé kodifikaci včetně OZ 2012

Franz Zeiller (1751-1828) x K. A. Martini (1726-1800)

Vladimír Kubeš (1908-1988) x Jan Krčmář (1879-1950)

ABGB (1811)

Výklad zákona /§ 6-8/

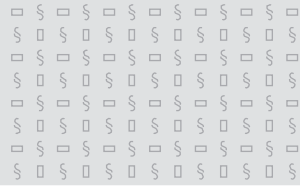
§ 7: Nelze-li právní případ rozhodnouti ani podle slov ani z přirozeného smyslu zákona, jest hleděti k podobným případům v zákonech zřejmě rozhodnutým, a k důvodům jiných, s tím příbuzných zákonů. Zůstane-li právní případ ještě pochybný, musí býti rozhodnut **podle přirozených zásad právních**, se zřetelem k okolnostem pečlivě shrnutým a zrale uváženým.

GBGB (1797)

I. § 19: Findet aber der Richter einen Rechtsfall durch die Worte des Gesetzes nicht geradezu entschieden, so muß er in seinem Urtheile **auf den natürlichen Sinn des Gesetzes**, er muß ferner auf die Gründe anderer damit verwandten Gesetze, und auf ähnliche im Gesetze bestimmt entschiedene Fälle Rücksicht nehmen: bleibt ihm der Rechtsfall nach allem diesem noch zweifelhaft, so muß er ihn mit Hinsicht auf die sorgfältig gesammelten, und reiflich erwogenen Sachumstände nach den **allgemeinen und natürlichen Rechtsgrundsätzen** entscheiden.

ALR - Allgemeines Landrecht (1794)

§ 49: Findet der Richter kein Gesetz, welches zur Entscheidung des streitigen Falles dienen könnte, so muß er zwar nach den in dem Gesetzbuche angenommenen ***allgemeinen Grundsätzen***, und nach den wegen ähnlicher Fälle vorhandnen Verordnungen, seiner besten Einsicht gemäß, erkennen.

Vládní návrh OZ (1936/37) ***Užívání zákona /§ 2-4/***

§ 2: Při užívání zákona jest hleděti především ke smyslu slov v jich souvislosti se zřetelem k ostatním předpisům právním. Není také pouštěti se zřetele základ, z kterého zákon vznikl.

§ 4: Nelze-li ani takto dojíti k rozhodnutí, jsou směrnici rozhodnutí základní v ústavní listině obsažené ***myšlenky spravedlnosti, svobody omezené právním řádem a rovnosti před zákonem.***

OZ (2012)

Užití předpisů občanského práva /§ 9-11/

§ 10

- 1) Nelze-li právní případ rozhodnout na základě výslovného ustanovení, posoudí se podle ustanovení, které se týká právního případu co do obsahu a účelu posuzovanému právnímu případu nejbližšího.
- 2) Není-li takové ustanovení, posoudí se právní případ podle ***principů spravedlnosti a zásad, na nichž spočívá tento zákon***, tak aby se dospělo se zřetelem k zvyklostem soukromého života a s přihlédnutím k stavu právní nauky i ustálené rozhodovací praxi k dobrému uspořádání práv a povinností.

Přirozené právo a Martini GBGB, ABGB, OZ

- **Co přetrvalo (v ABGB a OZ)?**
  - *přirozené zásady právní (GBGB I. § 19; ABGB § 7; OZ § 10) - vyplňování mezer v zákoně - „nejslavnější“ paragraf ABGB*
    - <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=389&size=45>
  - *věc v právním smyslu (GBGB II. § 1, ABGB § 285, OZ § 489) - širší pojetí včetně věcí nehmotných*
    - <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&size=45&page=427>
  - *vyvlastnění (GBGB II. § 84; ABGB § 365; OZ § 1038) - veřejný zájem a náhrada*
    - <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=438&size=45>
  - *nabytí od neoprávněného (GBGB II. § 92; ABGB § 367; OZ § 1109n.)*
    - <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=439&size=45>

Dědické právo

GBGB, ABGB, OZ

- **Co bylo změněno (v ABGB), ale ....**
  - *dědická smlouva jako obecný dědický titul, nejen mezi manžely (II. § 513; OZ § 1582)*
    - <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=492&size=45>
  - *povinný díl pro manžela (II. § 562 a 568; v ABGB od 1978)*
    - <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=500&size=45>
  - *rozlišení mezi nezletilými a zletilými nepominutelným dědici (II. § 566; OZ § 1643)*
    - <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=500&size=45>
  - *nabývání vlastnictví odkazu individuálně určené věci již přijetím odkazu bez nutnosti předání (II. § 443 a 472; OZ 1621)*

Dědické právo v GBGB jako inspirace pro současnost?

- Co bylo vypuštěno (v OZ), ale ...
  - *souběh závětí* (II. § 502; ABGB § 715; VN/37 § 534)
  - „Není-li možné rozhodnout, které poslední pořízení je pozdější, platí, pokud to je možné, obě a postupuje se podle zásad o spoluvlastnictví.“
    - <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=491&size=45>
    - *rodinná solidarita* (III. § 62; OZ ?) - povinný díl, odvolání daru pro zkrácení povinného dílu
    - „Povinnosti, které mají rodiče vůči dětem, děti vůči rodičům a manžele navzájem ještě za života, jsou blíže stanoveny ve třetí a čtvrté hlavě prvního dílu. Jsou však povinni na sebe pamatovat také pro případ smrti. S ohledem na tuto povinnost omezuje zákon práva vlastníků.“
      - <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=500&size=55>

Shrnutí

- všestrannost osvícenských právníků, muži teorie i praxe
- inspirativnost starých učebnic a zákoníků
- **K. A. Martini** otcem kodifikace česko-rakouského práva
- 1. moderní evropská kodifikace soukromého práva - **Haličský občanský zákoník (1797)**
- dědické právo v „HOZ“ největší shoda s „NOZ“

Děkujeme za pozornost

